

การช่วยเหลือคุ้มครองคนเร่ร่อนในเขตเทศบาลนครขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น

ธนภฤต ยอดคีรี*

ศิริศักดิ์ เหล่าจันทาม**

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาและวิเคราะห์ประเด็นที่เป็นอุปสรรคต่อการช่วยเหลือคุ้มครองคนเร่ร่อนในเขตเทศบาลนครขอนแก่น และเพื่อให้ข้อเสนอแนะเป็นแนวทางในการพัฒนาการแก้ไขปัญหาคนเร่ร่อนต่อไป งานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกแบบกึ่งโครงสร้างเป็นรายบุคคลกับผู้ให้ข้อมูลหลักที่มีส่วนเกี่ยวข้องในกระบวนการจัดการคุ้มครองคนเร่ร่อนในเขตเทศบาลนครขอนแก่น ทั้งหน่วยงานของภาครัฐ องค์กรภาคประชาสังคม และคนเร่ร่อน

ผลการวิจัยพบว่า การช่วยเหลือคุ้มครองคนเร่ร่อนในเขตเทศบาลนครขอนแก่นมีปัญหาและอุปสรรคสำคัญอยู่ 2 ประการ ได้แก่ 1) ปัญหาและอุปสรรคที่เกิดจากขั้นตอนและกระบวนการช่วยเหลือคุ้มครองคนเร่ร่อน อันประกอบด้วย การเข้าไม่ถึงสิทธิสวัสดิการและความช่วยเหลือต่างๆ ของภาครัฐ ข้อจำกัดด้านระเบียบกฎหมาย และบุคลากรผู้ปฏิบัติงาน การไม่ตอบสนองความต้องการที่แท้จริงของกลุ่มเป้าหมาย และ 2) ปัญหาเกี่ยวกับคนเร่ร่อนเอง ได้แก่ ความแตกต่างหลากหลายของปัญหาในคนเร่ร่อนเองและปัญหาเหล่านั้นมีความซับซ้อน ทศนคติต่อคนเร่ร่อนที่มีผลทำให้คนเร่ร่อนถูกกีดกันทางสังคม รวมถึงวิถีชีวิตและสภาพแวดล้อมที่คนเร่ร่อนอาศัยอยู่ไม่เอื้อต่อการแก้ปัญหา ซึ่งปัญหาและอุปสรรคที่กล่าวมาทั้งสองประการถือเป็นอุปสรรคอย่างยิ่งต่อการช่วยเหลือคุ้มครองคนเร่ร่อน

เพื่อให้การแก้ไขปัญหาคนเร่ร่อนเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและสอดคล้องกับประเด็นปัญหา หน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการดูแลและจัดการคนเร่ร่อนควรมีการสร้างเครือข่ายการทำงานร่วมกันอย่างเป็นระบบ เพื่อสร้างความช่วยเหลือและสวัสดิการสังคมที่ตอบสนองความต้องการของกลุ่มคนเร่ร่อนอย่างแท้จริง ตลอดจนสื่อสารกับสาธารณะเพื่อปรับมายาคติหรือภาพลักษณ์ของกลุ่มคนเร่ร่อนให้เป็นเชิงบวกยิ่งขึ้น อันจะส่งผลต่อการลดการกีดกันทางสังคมและสร้างสังคมแห่งการช่วยเหลือ

คำสำคัญ: คนเร่ร่อน, การช่วยเหลือคุ้มครอง, เทศบาลนครขอนแก่น

* นักศึกษาหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต วิทยาลัยการปกครองท้องถิ่น มหาวิทยาลัยขอนแก่น

** อาจารย์ประจำ วิทยาลัยการปกครองท้องถิ่น มหาวิทยาลัยขอนแก่น

Homeless Assistance and Protection in Khon Kaen Municipality, Khon Kaen Province

Tanakit Yodkeeree
Sirisak Laochankham

Abstract

This research aims to explain the process of assistance and protection of homeless population in Khon Kaen municipality and then identify the problems emerged within its process. This research employed qualitative data by conducting a semi-structured in-depth interview with government officers, civil society, Khon Kaen municipal officers, and homeless people.

The result shown that the prominent problem and impediment in homeless assistance and protection in Khon Kaen municipality consists of two main issues. First, problem in the process of homeless assistance and protection which includes inaccessibility to government welfare and assistance, limitation of related laws, capacity of staffs, unresponsiveness to target population. Second, problem in the homeless people themselves that consists of public attitude impeding them from society, living condition and environment, and complexities of problem. The issues described above are considered the significant problem and impediment for solving the problem of homeless.

In order to seek for effective solutions, the organizations, both public and non-governmental sectors, should work closely together and build the strong network for helping these people and responding to their actual problems. In addition, the assisting organizations should communicate about the positive attitude and viewpoint with the publics in order for changing the image of these people. It may be helpful to eliminate social impediment and build a caring and helping society.

Keywords: Homeless, Assistance and Protection, Khon Kaen Municipality

บทนำ

ปัญหาคนเร่ร่อนถือเป็นปัญหาสำคัญของสังคมไทยและเป็นความท้าทายของภาครัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องที่ควรต้องเข้ามาแก้ไขปัญหานี้ให้เป็นรูปธรรม โดยทั่วไปเรามักพบเห็นกลุ่มคนเร่ร่อนตามที่สาธารณะ เช่น สถานีขนส่ง ริมทางรถไฟ ใต้สะพาน หรือตามย่านชุมชนแออัด โดยกลุ่มคนเร่ร่อนเหล่านี้มีจำนวนเพิ่มมากขึ้นเรื่อย ๆ ดังจะเห็นจากข้อมูลของมูลนิธิอิสระที่ได้มีการสำรวจคนเร่ร่อนในเขตพื้นที่กรุงเทพมหานคร ในปี พ.ศ. 2559 พบว่ามีจำนวนทั้งหมด 3,455 คน และในปีพ.ศ. 2560 มีจำนวนเพิ่มขึ้นเป็น 3,630 คน ซึ่งเพิ่มขึ้น 175 คน หรือร้อยละ 5 พื้นที่ที่มีคนเร่ร่อนมากที่สุด คือ เขตพระนคร และประเภทคนเร่ร่อนที่น่าเป็นห่วงที่สุดคือ กลุ่มคนเร่ร่อนที่เป็นผู้ป่วยที่ใช้ชีวิตอยู่ข้างถนนจำนวน 740 คน และพบว่าในปี 2560 มีผู้เสียชีวิตข้างถนนที่เป็นคนเร่ร่อนกว่า 28 คน (ไทยรัฐออนไลน์, 2561) ปัญหาดังกล่าวชี้ให้เห็นถึงแนวโน้มที่เพิ่มขึ้นของคนเร่ร่อนในปัจจุบัน ที่อาจจะส่งผลเป็นปัญหาสังคมในวงกว้างได้

ปัจจุบันคนเร่ร่อนเป็นกลุ่มคนที่ถูกจัดว่าเป็นผู้ใช้ชีวิตในที่สาธารณะ โดยคนที่อยู่ในที่สาธารณะจะมีลักษณะและรูปแบบการดำเนินชีวิตที่ซ้อนทับกัน ซึ่งสามารถแบ่งเป็นกลุ่มหลัก ๆ ทั้ง ไม่มีบ้าน เร่ร่อน ครอบครัวแตกแยก ติดสุรา ติดยาเสพติด ผู้ป่วยจิตเวช ผู้มีปัญหาลูกหลาน ผู้พันโทะ และผู้ที่ขอใบสละ ซึ่งเป็นรูปแบบการดำเนินชีวิตที่ไม่แน่นอน (เหมพรพรช บุญย้อยหยัด และเพิ่มศักดิ์ มกรภิรมย์, 2555) และจากปรากฏการณ์ปัญหาคนเร่ร่อนที่เกิดขึ้น ผลกระทบที่ตามมาคือพฤติกรรม

ในการใช้ชีวิตที่เสี่ยง ซึ่งอาจทำให้เกิดปัญหาและผลกระทบจากตัวคนเร่ร่อนเอง โดยเฉพาะเรื่องของการเป็นโรคติดต่อหรือโรคระบาดต่างๆ หรือเกี่ยวพันกับเรื่องของการยาเสพติด มั่วสุมอบายมุข แต่ในทางกลับกันคนกลุ่มนี้อาจตกเป็นเหยื่อของสังคมเองก็เป็นได้ ซึ่งคนเร่ร่อนเป็นกลุ่มเสี่ยงเพราะอคติ และการตีตราของสังคม เมื่อสังคมมองอย่างเหมารวมว่าคนเร่ร่อน เป็นต้นตอของปัญหาต่างๆ เพียงเพราะสภาพความเป็นอยู่ที่ไม่เป็นไปตามระดับมาตรฐานของสังคม ภาพลักษณ์และข่าวสารที่น่าเสียด้านลบของคนเร่ร่อน ทำให้การถูกตีตราและกีดกันดังกล่าวมาบดบังความเป็นมนุษย์ของคนเร่ร่อน (บุญเลิศวิเศษปรีชา, 2552) ซึ่งกลุ่มคนเร่ร่อนส่วนใหญ่เป็นคนไร้ที่พึ่ง พวกเขาเหล่านั้นเป็นผู้ประสบปัญหาในสังคม ไร้ที่อยู่อาศัยที่เหมาะสม ขาดความมั่นคงในการดำรงชีวิต ทำให้มีมาตรฐานการดำรงชีพที่ต่ำกว่ามาตรฐานความเป็นอยู่ของบุคคลทั่วไป จึงทำให้เกิดช่องว่างทางสังคมต่อคนเร่ร่อนกลุ่มนี้

เพื่อแก้ไขปัญหาค่าความเหลื่อมล้ำในกลุ่มคนเร่ร่อนและหาแนวทางที่ช่วยให้เขาได้รับการช่วยเหลือคุ้มครองและให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมต่อไปได้อย่างปกติ มีปัจจัยพื้นฐานต่างๆ ในการดำรงชีพ ทางภาครัฐมีหน้าที่ในการแก้ปัญหาคนเร่ร่อน ตามพระราชบัญญัติการคุ้มครองคนไร้ที่พึ่ง พ.ศ. 2557 ที่ให้การคุ้มครองเบื้องต้นแก่คนเร่ร่อนทั้งการตรวจสอบติดตามสภาพปัญหา จัดที่พักอาศัยชั่วคราว ตรวจสอบสุขภาพ รักษา มีการให้คำปรึกษา คำแนะนำ และติดตามประเมินผล เป็นต้น เพื่อให้กลุ่มคนเหล่านี้มีการดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างปกติเหมือนกับคนทั่วไป ภายใต้เจตนารมณ์ "มีที่พึ่ง

พึ่งตนเองได้ เป็นที่พึ่งของผู้อื่น" (อัจฉราพร ปะทิ, 2559) ซึ่งที่ผ่านมาภาครัฐก็ได้มีการช่วยเหลือคุ้มครองคนเร่ร่อน ผ่านกลไกของภาครัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องต่างๆ ที่มุ่งแก้ปัญหาหรือช่วยเหลือคุ้มครองคนเร่ร่อน จะต้องให้เป็นไปตามแนวคิดทฤษฎี และความหมายของการจัดสวัสดิการสังคมว่า ต้องเป็นการจัดบริการทางสังคม หรือกิจกรรมที่จัดไว้อย่างเป็นระบบที่จะช่วยเหลือเจือจุนบุคคลและสภาวะแวดล้อม ซึ่งเกี่ยวกับการแก้ไข ปัญหา การพัฒนา และการส่งเสริมความมั่นคงทางสังคม ให้ประชาชนมีคุณภาพชีวิตที่ดีโดยการตอบสนองความจำเป็นขั้นพื้นฐาน เป็นความช่วยเหลือที่เอื้อให้ผู้อ่อนแอหรือด้อยโอกาสทางสังคมพึ่งตนเองได้อย่างเหมาะสม และเป็นไปตามมาตรฐานเพื่อตอบสนองความต้องการ ทั้งทางด้านที่อยู่อาศัย สุขภาพอนามัย นันทนาการ การศึกษา การทำงานพร้อมการมีรายได้ กระบวนการยุติธรรม และบริการทางสังคมทั่วไป เป็นต้น (สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการจัดสวัสดิการแห่งชาติ, 2550) แต่ถึงแม้ว่าภาครัฐจะมีความช่วยเหลือต่างๆ มารองรับ ปัญหาคนเร่ร่อนก็ยังเป็นสิ่งที่เราพบเห็นได้ในปัจจุบันและมีจำนวนที่สูงขึ้น เรายังพบเห็นคนเร่ร่อนตามที่สาธารณะต่างๆ หรือย่านเศรษฐกิจ อาทิ ในกรุงเทพมหานคร หรือพระนครศรีอยุธยา (รณภูมิ สามีคศิริการมย์, 2560) และไม่เพียงแต่เมืองใหญ่ที่เป็นศูนย์กลางอย่างกรุงเทพมหานคร แต่ยังพบคนกลุ่มนี้ในระดับภูมิภาคอย่างเช่น จังหวัดขอนแก่น ซึ่งเป็นจังหวัดที่มีการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ มีการพัฒนาโครงการต่างๆ ในหลากหลายด้าน และโดยเฉพาะในระดับท้องถิ่นอย่างเขตเทศบาลนคร

ขอนแก่น ซึ่งเป็นเมืองที่มีความเจริญและมีการพัฒนาเมืองอย่างต่อเนื่อง แต่คนเร่ร่อนก็ยังเป็นปัญหาที่ยังมีให้พบเห็นอยู่โดยทั่วไปตามสถานที่สาธารณะต่างๆ เช่น สวนสาธารณะ สถานีขนส่งมวลชน หรือตามข้างถนน

ในปี พ.ศ. 2558 ได้มีการศึกษาเกี่ยวกับประเด็นคนเร่ร่อนในเขตเทศบาลนครขอนแก่น ในงานวิจัยเรื่อง “วิถีชีวิตของคนไร้บ้านในเขตเทศบาลนครขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น” ซึ่งเป็นงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยพบว่ามีคนเร่ร่อนอาศัยอยู่ตามแหล่งสาธารณะต่างๆ จำนวน 136 คน และมีปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตที่ดีหลายประการ เช่น ภาวะว่างงาน ความเจ็บป่วยและความพิการ การติดเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ และการมีอาชญากรรมผิดกฎหมาย เป็นต้น งานวิจัยนี้ยังพบอีกว่า มีหลายกรณีที่คนเร่ร่อนบางรายมีบัตรประจำตัวประชาชน มีสิทธิบัตรประกันสุขภาพถ้วนหน้าหรือบัตรทอง แต่ไม่ได้โอนสิทธิมาที่เขตที่เร่ร่อนอยู่ และสิทธิยังอยู่ที่ต่างจังหวัด ภูมิลำเนาเดิม บางคนมีบัตรประจำตัวประชาชนและบัตรทองแต่ไม่ได้ติดตัวและฝากเอาไว้กับลูกหลานหรือญาติที่ภูมิลำเนาเดิม ด้วยเหตุผลว่าต้องใช้ประกอบการรับเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุหรือเบี้ยยังชีพผู้พิการในแต่ละรอบเดือน จากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่ภูมิลำเนาเดิมที่มีชื่อตนเองในทะเบียนบ้าน บางคนมีบัตรประจำตัวประชาชนแต่ไม่มีบัตรทอง (คณิน เชื้อดวงผุย และคณะ, 2561) สิ่งที่พบเห็นเหล่านี้ สะท้อนถึงคุณภาพชีวิตที่ไม่ดีของคนเร่ร่อนกลุ่มนี้ ภายใต้อาณัติการดังกล่าวจึงเกิดเป็นประเด็นคำถามขึ้นว่า ทำไมหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจึงไม่สามารถจัดการปัญหาคนเร่ร่อนให้หมดไปได้ใน

เขตเทศบาลนครขอนแก่น หรือเป็นเพราะมีปัญหาและอุปสรรคในการช่วยเหลือคุ้มครองคนกลุ่มนี้ และชี้ให้เห็นว่าทำไมทั้ง ๆ ที่รัฐมีกลไกในการช่วยเหลือคุ้มครองกลุ่มคนไร้ที่พึ่ง ซึ่งรวมถึงคนเร่ร่อน แต่ทำไมจำนวนคนเร่ร่อนที่เราพบเห็นกันอยู่ในปัจจุบันยังมีอยู่ไม่น้อย จากจุดนี้ทำให้เห็นถึงปัญหาของภาครัฐและหน่วยงานอื่น ๆ ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการแก้ปัญหาคนเร่ร่อนนี้ ซึ่งยังไม่มีงานวิจัยที่ศึกษาและตอบคำถามถึงสิ่งที่ปัญหาและอุปสรรคที่ส่งผลกระทบต่อกระบวนการแก้ปัญหาคนเร่ร่อน จึงเป็นช่องว่างและโอกาสที่ผู้วิจัยจะศึกษาถึงอุปสรรคที่มีผลต่อการช่วยเหลือคุ้มครองคนเร่ร่อนในเขตเทศบาลนครขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น

ดังนั้นการที่จะทำให้ทราบถึงสิ่งที่ปัญหาอุปสรรคและปัญหาในการช่วยเหลือคุ้มครองคนเร่ร่อน ที่สะท้อนสาเหตุของปัญหาคนเร่ร่อนในเขตเทศบาลนครขอนแก่นที่ยังมีอยู่ในปัจจุบัน ผู้วิจัยจึงต้องศึกษาถึงทัศนคติ และมุมมองของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในกระบวนการแก้ไขปัญหาคนเร่ร่อนของภาครัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำไปสู่การหาคำตอบว่ามีอุปสรรคอะไรในการช่วยเหลือคุ้มครองคนเร่ร่อน ที่ทำให้ไม่สามารถแก้ปัญหาคนเร่ร่อนให้หมดไปได้ในปัจจุบัน และเสนอแนะแนวทางแก้ไขปรับปรุงต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษา วิเคราะห์และอธิบายถึงสิ่งที่ปัญหาอุปสรรคต่อการช่วยเหลือคุ้มครอง และแก้ปัญหาคนเร่ร่อนในเขตเทศบาลนครขอนแก่น และเพื่อให้ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายเป็นแนวทางในการพัฒนาปรับปรุงแก้ไขกระบวนการช่วยเหลือ

คุ้มครองคนเร่ร่อนที่จะจัดการกับปัญหาคนเร่ร่อนนี้ในโอกาสต่อไป

วิธีการดำเนินงานวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้รูปแบบการศึกษาแบบกรณีศึกษา (case study) ที่จำกัดขอบเขตการศึกษาในพื้นที่เทศบาลนครขอนแก่น เป็นการศึกษาเรื่องที่มุ่งเน้นให้ผู้วิจัยได้เข้าใจในบริบทเฉพาะ หรือปรากฏการณ์ทางสังคมที่เกิดขึ้นเฉพาะในพื้นที่นั้น ๆ หรือเหตุการณ์นั้น ๆ โดยผู้วิจัยมุ่งศึกษาสิ่งที่เป็อุปสรรคและปัญหาต่อการช่วยเหลือคุ้มครองคนเร่ร่อน ในเขตเทศบาลนครขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น ผ่านทัศนคติ และมุมมองของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในกระบวนการในการจัดการคุ้มครองคนเร่ร่อนนี้ ทั้งในส่วนของภาครัฐ และองค์กรหรือหน่วยงานอื่น ๆ รวมทั้งมุมมองของผู้เร่ร่อนเอง ว่ามีอะไรที่มีผลต่อการแก้ปัญหาคนเร่ร่อนดังกล่าว ประกอบกับแนวคิดการจัดสวัสดิการสังคม แนวคิดในการจัดรูปแบบความสัมพันธ์เชิงโครงสร้างของการทำงานระหว่างหน่วยงานต่างๆ หรือการบริหารงานภาครัฐแบบเครือข่าย (Network Governance) และแนวคิดการบริการสาธารณะ เพื่อให้ข้อเสนอแนะเป็นแนวทางในการพัฒนาปรับปรุงแก้ไขการช่วยเหลือคุ้มครองคนเร่ร่อนต่อไป

ข้อมูลที่น่ามาวิเคราะห์ในงานวิจัยนี้เป็นข้อมูลปฐมภูมิ ที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึกรายบุคคลกับผู้มีส่วนเกี่ยวข้องหรือมีประสบการณ์โดยตรงในกระบวนการแก้ปัญหาคนเร่ร่อนในเขตเทศบาลนครขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น ทั้งองค์กรภาครัฐ ภาคประชาสังคม รวมถึงตัวผู้เร่ร่อนในพื้นที่

เองด้วย ซึ่งประกอบด้วย 3 ส่วน ทั้งหมด 14 คน
ดังนี้

ส่วนแรกเป็นผู้มีส่วนเกี่ยวข้องใน
กระบวนการแก้ปัญหาคนเร่ร่อนจากภาครัฐ อัน
ได้แก่

1)เทศบาลนครขอนแก่น ผู้วิจัยจะทำการ
สัมภาษณ์เจ้าหน้าที่ สังกัดสำนักงานสวัสดิการสังคม
จำนวน 2 ท่าน ที่มีอำนาจหน้าที่ที่เกี่ยวข้องในการ
ดูแลจัดการปัญหาคนเร่ร่อนประจำเทศบาลนคร
ขอนแก่น 2)ผู้อำนวยการศูนย์คุ้มครองคนไร้ที่พึ่ง
จังหวัดขอนแก่น จำนวน 1 ท่าน และ 3)นักสังคม
สงเคราะห์ และนักพัฒนาสังคม ที่ศูนย์คุ้มครองคนไร้
ที่พึ่งจังหวัดขอนแก่น และสำนักงานพัฒนาสังคม
และความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดขอนแก่น จำนวน
4 ท่าน

ส่วนที่สองคือผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการ
แก้ปัญหาคนเร่ร่อนในภาคประชาสังคม ได้แก่
ตัวแทนกลุ่ม “เพื่อนคนไร้บ้าน” จังหวัดขอนแก่น
จำนวน 2 ท่าน

ส่วนสุดท้ายของการเก็บข้อมูล ได้แก่ คน
เร่ร่อนในเขตเทศบาลนครขอนแก่น ซึ่งผู้วิจัยจะ
สัมภาษณ์คนเร่ร่อน จำนวน 5 ท่าน ซึ่งเป็นคนเร่ร่อน
ในเครือข่ายการทำงานของกลุ่มคนเร่ร่อนจังหวัด
ขอนแก่น หรือกลุ่ม “โฮมสุข” ที่อาศัยอยู่ในศูนย์พัก
พิงชั่วคราว หรือศูนย์ฟื้นฟูและพัฒนาศักยภาพคน
เร่ร่อนจังหวัดขอนแก่น

ผลการวิจัย

กระบวนการและขั้นตอนในการช่วยเหลือ
คุ้มครองคนเร่ร่อนตามพระราชบัญญัติการคุ้มครอง
คนไร้ที่พึ่ง พ.ศ. 2557 มีหน่วยงานที่มีอำนาจหน้าที่
ในกระบวนการช่วยเหลือคุ้มครองคนเร่ร่อนโดยตรง
ได้แก่ ศูนย์คุ้มครองคนไร้ที่พึ่ง และสถานคุ้มครองคน
ไร้ที่พึ่ง ที่อยู่ภายใต้การกำกับดูแลของกรมพัฒนา
สังคมและสวัสดิการ มีอำนาจหน้าที่ตามมาตรา 16
ในขั้นตอนแรก ที่ให้การคุ้มครองเบื้องต้นแก่คน
เร่ร่อน คือ การสำรวจและติดตามสภาพปัญหา
รวมถึงการสืบเสาะข้อมูลเกี่ยวกับคนเร่ร่อน ที่ได้รับ
การรับการคุ้มครอง หรือถูกส่งตัวมายังศูนย์คุ้มครอง
คนไร้ที่พึ่งและรับตัวคนเร่ร่อนไว้ ต่อมาทั้งในมาตรา
20 และมาตรา 22 ให้มีการจัดที่พักอาศัย อาหาร
และเครื่องนุ่งห่มที่เหมาะสม มีการการตรวจสุขภาพ
ทั้งสุขภาพกายและสุขภาพจิต การให้คำปรึกษา
คำแนะนำ ช่วยเหลือคนเร่ร่อนในด้านการดำรงชีวิต
หรือด้านอื่น ๆ เพื่อให้กลุ่มคนเหล่านี้มีการดำรงชีวิต
อยู่ในสังคมได้อย่างปกติเหมือนกับคนทั่วไป และ
สุดท้ายให้มีการติดตาม ตรวจสอบและประเมินผลใน
การคุ้มครองคนเร่ร่อน อีกทั้งเจตนารมณ์ของ
กฎหมายฉบับนี้ที่มุ่งคุ้มครองบุคคลผู้อยู่ในสถานะที่ไม่
อาจช่วยเหลือตนเองได้ กำหนดให้คนเร่ร่อนมีสิทธิ
ขอรับการช่วยเหลือได้ด้วยตนเอง และให้ศูนย์
คุ้มครองคนไร้ที่พึ่งและสถานคุ้มครองคนไร้ที่พึ่งให้
การคุ้มครองคนเร่ร่อนตามมาตรา 19 ซึ่งจาก
กระบวนการและขั้นตอนในการช่วยเหลือคุ้มครอง
คนเร่ร่อนดังกล่าว ประกอบกับทัศนคติ มุมมองและ
ความคิดเห็นของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องโดยตรงในการ
แก้ปัญหาคนเร่ร่อน จากการวิเคราะห์ข้อมูลของ
ผู้วิจัย ผลการวิจัยพบว่า การช่วยเหลือคุ้มครองคน

เร่ร่อนในเขตเทศบาลนครขอนแก่นมีปัญหาและอุปสรรคสำคัญอยู่ 2 ประการ อันได้แก่

ประการที่ 1 ปัญหาและอุปสรรคที่เกิดจากขั้นตอนและกระบวนการช่วยเหลือคุ้มครองคนเร่ร่อน

1. การเข้าไม่ถึงสิทธิสวัสดิการและความช่วยเหลือต่างๆ ของภาครัฐ

การเข้ารับบริการจากการบริการสาธารณะ เป็นสิทธิพื้นฐานของประชาชน หรือพลเมืองในเมืองนั้น ๆ แต่ยังมีคนเร่ร่อนบางส่วนที่ไม่สามารถเข้าถึงการบริการสาธารณะ หรือความช่วยเหลือต่างๆ จากภาครัฐได้ เพราะการไม่มีบัตรประชาชน หรือชื่อในทางทะเบียน ก็ไม่สามารถยืนยันตัวตนในการเข้ารับการช่วยเหลือต่างๆ ได้ เช่น การมีบัตรทองในการรักษาตามโรงพยาบาล การขอรับเงินช่วยเหลือหรือสวัสดิการตามโครงการต่างๆ ทั้งนี้เป็นเพราะคนเร่ร่อนบางคนเป็นคนเร่ร่อนมาตั้งแต่เกิด เนื่องจากครอบครัวก็เป็นคนเร่ร่อน และไม่ได้มีการไปแจ้งเกิด ทำให้ไม่มีสิทธิทางทะเบียน หรือการทำบัตรประชาชนและเอกสารทางทะเบียน หาย จนเป็นบุคคลที่ไม่มีตัวตน ทำให้ไม่สามารถเข้าถึงสิทธิที่พึงมี หรือความช่วยเหลือต่างๆ ได้

นอกจากนั้น กลุ่มคนเร่ร่อนอีกกลุ่มหนึ่งที่มีสิทธิทางทะเบียนเหมือนคนทั่วไป แต่เข้าไม่ถึงการบริการหรือความช่วยเหลือต่างๆ ได้ อันเป็นผลมาจากการที่ไม่มีความรู้ในเรื่องสิทธิของตน ว่าการไปใช้บริการสาธารณะต่างๆ นั้นตนสามารถทำได้ หรือมีขั้นตอนอย่างไร ทั้งกลุ่มคนเร่ร่อนบางส่วนที่พอจะมีความรู้ถึงเรื่องสิทธิของตนอยู่บ้าง แต่ก็มีความกลัวว่าจะมีค่าใช้จ่ายที่พวกเขาไม่สามารถจ่ายได้ ถึงแม้

จะมีการช่วยเหลือที่มีประสิทธิภาพ แต่หากการคนเร่ร่อนไม่สามารถเข้าถึงสิทธินั้นได้ ก็ไม่สามารถที่จะช่วยเหลือคุ้มครองคนเหล่านั้นได้เช่นเดียวกัน การเข้าถึงสิทธิต่างๆ ของคนเร่ร่อนนั้นจึงเป็นปัญหา และอุปสรรคที่สำคัญอย่างหนึ่งในการช่วยเหลือกลุ่มคนเร่ร่อนต่อไปได้

2. ข้อจำกัดด้านระเบียบกฎหมายและบุคลากรผู้ปฏิบัติงาน

ในการแก้ไขปัญหาและช่วยเหลือคุ้มครองกลุ่มคนเร่ร่อนยังพบว่ามีขั้นตอนในการดำเนินงานที่มีข้อจำกัดมากมายที่ทำให้ไม่สามารถช่วยเหลือกลุ่มคนเร่ร่อนได้อย่างมีประสิทธิภาพ จากการสัมภาษณ์ผู้ปฏิบัติงานที่เกี่ยวข้องต่างให้ความเห็นในทางเดียวกันว่า การทำงานมีข้อจำกัดในเรื่องกฎหมายและระเบียบข้อบังคับ โดยเฉพาะเรื่องของสิทธิความยินยอมตามกฎหมายในการรับความช่วยเหลือ หากมีหน่วยงานที่จะเข้าไปให้ความช่วยเหลือต่างๆ จะต้องได้รับความยินยอมจากผู้ถูกช่วยเหลือเป็นสำคัญ คนเร่ร่อนจึงมีสิทธิที่จะรับหรือปฏิเสธความช่วยเหลือต่างๆ ได้ ซึ่งเป็นสิทธิตามพระราชบัญญัติการคุ้มครองคนไร้ที่พึ่ง พ.ศ. 2557 ซึ่งหากถูกปฏิเสธความช่วยเหลือ คนเร่ร่อนไม่ยินยอม ก็ไม่สามารถไปบังคับที่จะเข้าไปให้ความช่วยเหลือได้ เพราะคนเร่ร่อนบางคนไม่ได้ต้องการความช่วยเหลือ เขาพอใจกับการใช้ชีวิตที่เป็นอยู่แล้ว ซึ่งข้อจำกัดนี้ก็เป็นอุปสรรคอย่างยิ่งในการเข้าไปช่วยเหลือคุ้มครองคนเหล่านั้น

นอกจากนั้น ยังพบว่าจำนวนบุคลากรผู้เชี่ยวชาญที่รับผิดชอบก็มีอยู่อย่างจำกัด ทำให้มีเพียงพอต่อการเข้าช่วยเหลือคนเร่ร่อน ซึ่งประเด็นนี้

ก็คือเป็นอุปสรรคต่อการแก้ปัญหาคนเร่ร่อนเช่นกัน เพราะจำนวนคนเร่ร่อนที่ต้องการความช่วยเหลือในเขตเทศบาลนครขอนแก่นมีจำนวนมากเมื่อเทียบกับบุคลากรในหน่วยงานต่างๆ ที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญเกี่ยวกับคนเร่ร่อน เช่น คนเร่ร่อนที่มีอาการทางจิต ก็ต้องใช้คนที่มีความรู้เฉพาะด้านในการเข้าไปช่วยเหลือคุ้มครอง เป็นต้น และไม่เพียงแต่จำนวนคนเร่ร่อนที่บุคลากรที่มีอยู่อย่างไม่เพียงพอต้องเจอ ปัญหาของคนเร่ร่อนแต่ละคนแต่ละกลุ่มก็แตกต่างกันไป การแก้ปัญหาและการช่วยเหลือที่ต่างกันก็มีความซับซ้อนและหลายขั้นตอน ซึ่งยิ่งทำให้จำนวนของบุคลากรที่มีอยู่อย่างจำกัดในการช่วยเหลือคนเหล่านี้ไม่เพียงพอต่อการจัดการปัญหาที่มากมายและหลากหลาย ทำให้ข้อจำกัดที่กล่าวมาในช่วงต้นทั้งเรื่องของกฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับ และจำนวนของบุคลากรที่ไม่เพียงพอ เป็นอุปสรรคที่มีผลต่อการเข้าช่วยเหลือและแก้ปัญหาคนเร่ร่อนเป็นอย่างมาก

3. การไม่ตอบสนองความต้องการที่แท้จริงของกลุ่มเป้าหมาย

จากแนวคิดเกี่ยวกับการจัดสวัสดิการสังคมที่ว่า การจัดสวัสดิการสังคมควรต้องตอบสนองความต้องการของประชาชนและการพยายามกำจัดสถานะที่พึ่งตนเองไม่ได้ของประชาชนให้หมดไป ซึ่งการช่วยเหลือคุ้มครองคนเร่ร่อนก็เช่นกัน เพราะถือเป็นการตอบสนองความต้องการอย่างหนึ่งของกลุ่มคนผู้ที่ต้องการความช่วยเหลือ หรือด้อยโอกาสทางสังคม ให้ได้เข้าถึงบริการและการสงเคราะห์ทุกอย่างจากภาครัฐ ตามความต้องการพื้นฐาน เพื่อให้สามารถปรับตัวให้อยู่ในสังคมได้อย่างปกติสุขได้ แต่

การช่วยเหลือคนกลุ่มนี้โดยการจัดสวัสดิการสังคมหรือการบริการต่างๆ นั้นอาจจะไม่สามารถตอบสนองความต้องการของคนกลุ่มนี้ได้ เพราะด้วยจำนวนของคนเร่ร่อนที่มาก ก็จะตามมาด้วยความต้องการที่หลากหลายและแตกต่างกันไปเช่นกัน ซึ่งการจัดสวัสดิการ การมีมาตรการ หรือความช่วยเหลือที่หน่วยงานต่างๆ ไม่อาจตอบสนองความต้องการของผู้คนกลุ่มนี้ได้หมด เช่น การช่วยเหลือเพื่อนำกลับไปสู่ครอบครัวของคนเร่ร่อน แต่แท้จริงแล้วเขาไม่ได้ต้องการที่จะกลับไปหาครอบครัว เพราะมีปัญหาครอบครัว มีสภาพแวดล้อมที่ไม่ดี หรือการมีมาตรการในการช่วยพัฒนา หรือฝึกอาชีพให้เพื่อจะได้สามารถหาเลี้ยงชีพได้ แต่มีเพียงคนเร่ร่อนบางกลุ่มเท่านั้นที่ต้องการโดยคนเร่ร่อนบางกลุ่มต้องการเพียงมีชีวิตอยู่อย่างอิสระไปวันต่อวันเท่านั้น ฉะนั้นความต้องการของคนเร่ร่อนจึงเป็นอุปสรรคที่สำคัญเป็นอย่างมากในการช่วยเหลือคุ้มครองคนเร่ร่อน หากไม่สามารถตอบสนองความต้องการของคนกลุ่มนี้ได้ ก็ไม่สามารถที่จะช่วยเหลือพวกเขาต่อไปได้

ประการที่ 2 ปัญหาเกี่ยวกับคนเร่ร่อนเอง

นอกจากในกระบวนการแก้ไขปัญหาเพื่อช่วยเหลือคุ้มครองคนเร่ร่อนที่พบอุปสรรคต่อการปฏิบัติงานแล้ว ยังพบอีกว่าในพื้นที่ที่มีทั้งคนเร่ร่อนที่ยังไม่ได้รับการช่วยเหลือ และคนเร่ร่อนที่ผ่านกระบวนการช่วยเหลือจากเจ้าหน้าที่ หรือหน่วยงานใด ๆ แล้ว แต่ไม่อาจเลิกภาวะของความเร่ร่อนได้ เพราะปัญหาที่เกี่ยวกับตัวคนเร่ร่อนเองก็มีสิ่งที่เป็นอุปสรรคต่อการช่วยเหลือคุ้มครองคนเร่ร่อน

เช่นเดียวกัน เช่น ปัญหาการทำงานกับคนที่เป็กลุ่มคนเฉพาะ ทั้งการทำงานกับกลุ่มคนเร่ร่อนซึ่งเป็นกลุ่มคนที่เปราะบาง มีความหวาดระแวง ไม่ไว้วางใจที่เข้าไปช่วยเหลือ และมีจำนวนที่มาก มีปัญหาที่ซับซ้อนและหลากหลายรูปแบบ ซึ่งยากต่อการช่วยเหลือ รวมถึงมายาคติและทัศนคติของคนทั่วไปต่อกลุ่มคนเร่ร่อน และที่สำคัญคือ สภาพแวดล้อมต่างๆ ทั้งที่ก่อนและหลังการมาเป็นคนเร่ร่อน และวิธีการดำเนินชีวิตของคนเหล่านี้ ล้วนแต่เป็นอุปสรรคและปัญหาต่อการช่วยเหลือคุ้มครองคนเร่ร่อนทั้งสิ้น โดยจะได้อธิบายดังต่อไปนี้

1. การทำงานกับกลุ่มคนเฉพาะ

การที่จะเข้าถึงตัวของคนเร่ร่อนเพื่อช่วยเหลือนั้น มีอุปสรรคอีกอย่างหนึ่ง คือ การที่คนเร่ร่อนมีความหวาดระแวงเจ้าหน้าที่ หรือผู้ปฏิบัติงาน รวมถึงผู้ที่เข้าไปให้ความช่วยเหลือไม่ว่าจะเป็นใครก็ตาม อันเป็นผลมาจากการที่คนเร่ร่อนบางคนเป็นผู้ที่มีปัญหา หรือมีความรู้สึกฝังใจ เช่น เคยก่อคดีอุกฉกรรจ์ มีความผิดติดตัว หรือเป็นโรคติดต่อ เป็นต้น รวมถึงผู้ป่วยจิตเวชเร่ร่อนที่มีอาการทางจิต จึงทำให้เกิดความหวาดระแวง กลัวจะโดนจับ หรือพาตัวไป ประกอบกับที่ผ่านมามีการใช้มาตรการที่เด็ดขาดในการจัดการคนเร่ร่อน โดยมีนโยบายการจัดระเบียบเมืองให้พัฒนาเป็นเมืองที่น่าอยู่ สะอาดเรียบร้อย เป็นระบบระเบียบ เป็นสิ่งที่ผู้บริหารจัดการเมืองต้องการให้เมืองขอนแก่นเป็นในการเติบโตของเมืองในกระแสของเมืองอัจฉริยะ ทำให้มีการจัดระเบียบเมืองในเขตเทศบาลนครขอนแก่น ซึ่งคนเร่ร่อนที่พักอาศัยอยู่ตามสถานที่

สาธารณะในเมืองขอนแก่นก็เป็นเป้าหมายหนึ่งในการจัดการเพื่อจัดระเบียบเมือง โดยมีการใช้กำลังเจ้าหน้าที่ตำรวจ หรือเทศกิจ ขอให้ออกไปจากสถานที่สาธารณะโดยวิธีเชิงบังคับ จนทำให้คนเร่ร่อนในเขตเทศบาลนครขอนแก่นส่วนใหญ่มีความหวาดกลัวเจ้าหน้าที่ ไม่ไว้วางใจที่จะให้เข้าไปช่วยเหลือ

อีกทั้งสิ่งที่ทุกหน่วยงานที่เกี่ยวข้องพบในการแก้ปัญหาคนเร่ร่อน คือ ความยากในการช่วยเหลือ เพราะเป็นการทำงานกับคน ซึ่งเป็นกลุ่มคนเฉพาะที่มีความเปราะบาง พวกเขาเผชิญกับสภาพปัญหาทางร่างกาย จิตใจ เศรษฐกิจและสังคม โดยแต่ละคนแต่ละกรณีก็มีปัญหาที่แตกต่างกันไป การจัดการในการช่วยเหลือจึงไม่สามารถใช้แบบเดียวกันทุกกรณีได้ ต้องมีการแก้ปัญหาไปเป็นรายกรณี การช่วยเหลือจึงต้องใช้เวลาศึกษา วิเคราะห์ และประเมินก่อนการเข้าช่วยเหลือ การทำงานกับกลุ่มคนเฉพาะ ที่มีปัญหาที่แตกต่างและซับซ้อนจึงเป็นสิ่งที่มึผล และเป็นอุปสรรคต่อการช่วยเหลือคนเร่ร่อน

2. ทัศนคติของสังคมต่อคนเร่ร่อน

จากการที่คนเร่ร่อนเป็นผู้ที่มีปัญหามากมาย ซับซ้อนและหลากหลาย เช่น อาจเคยก่อคดีจนมีความผิดติดตัว เป็นโรคติดต่อ หรือมีอาการทางจิต เป็นต้น และถูกมองว่าเป็นคนติดเหล้าติดยา เป็นคนขี้เกียจไม่ทำมาหากินรอแต่จะรับความช่วยเหลือ ทำให้ถูกตีตราว่าเป็นต้นตอของปัญหาต่างๆ ทั้งการเกิดอาชญากรรม โรคระบาด และอันตราย จนทำให้เกิดทัศนคติของคนทั่วไปที่ไม่ดีต่อกลุ่มคนเร่ร่อน นั้นล้วนเป็นมายาคติ (Myths) ที่คน

ในสังคมมีทัศนคติต่อคนเร่ร่อน ผลที่ตามมาคือคนเร่ร่อนเลยถูกตีตราและถูกกีดกันออกจากสังคม คนในสังคมไม่ยอมรับ ไม่ให้ความช่วยเหลือและขับไล่คนกลุ่มนี้ ทำให้คนเร่ร่อนมีสถานะความเป็นอยู่ที่แย่งลงไปอีก ทั้งร่างกายและจิตใจ วิธีการใช้ชีวิตประจำวันก็ยากลำบากลง ส่งผลให้ไม่สามารถพึ่งคนอื่นได้ หรือถึงขั้นไม่สามารถพึ่งตนเองได้ต่อไป ทำให้คนเร่ร่อนมีปัญหาที่มีความรุนแรงมากขึ้น การแก้ปัญหาที่จะยาก และซับซ้อนมากขึ้น ขั้นตอนการให้ความช่วยเหลือต่อไปจึงเป็นเรื่องยาก ทำให้ลำบากต่อการช่วยเหลือคุ้มครองคนกลุ่มนี้ เพื่อให้เขากลับมาพึ่งพาตนเอง และเป็นที่พึ่งของคนอื่นในอนาคตต่อไปได้

3. สภาพแวดล้อมและวิธีการดำเนินชีวิต

สภาพแวดล้อมเดิมก่อนจะออกมาเป็นคนเร่ร่อนอย่างเช่น ครอบครัว เป็นสิ่งที่สามารถช่วยเหลือให้พ้นจากสถานะการเป็นคนเร่ร่อนได้ การติดต่อหาครอบครัว หรือญาติเพื่อพาคนเร่ร่อนกลับบ้านจึงเป็นเป้าหมายหลัก ๆ ในการช่วยเหลือคนเร่ร่อน เพราะส่วนใหญ่คนที่ออกมาเร่ร่อนก็มีครอบครัว แต่อาจจะมียุติภัยเป็นหลาย ๆ อย่างที่ทำให้ต้องออกมาเป็นคนเร่ร่อน แต่ครอบครัวของคนเร่ร่อนก่อนจะมาเร่ร่อน หรือสภาพแวดล้อมทางสังคมที่ไม่ดี ก็เป็นอีกสาเหตุหนึ่งที่ทำให้คนออกมาเร่ร่อน ทั้งปัญหาครอบครัวสภาพแวดล้อมในชุมชนที่บีบบังคับให้ต้องเลือกออกมาใช้ชีวิตเร่ร่อนตามข้างนอก เมื่อคนเร่ร่อนเจอสภาพแวดล้อมที่ไม่ดีมา ก็จะทำให้วิถีชีวิตในการเร่ร่อนมีปัญหา มีทั้งความหวาดกลัวมีความหวาดระแวง ไม่กล้าเข้าหาผู้คน

กลัวการช่วยเหลือ เพราะกลัวว่าจะถูกส่งตัวไปหาครอบครัวเดิม หรือสภาพแวดล้อมเดิมที่หนีออกมาทั้งหากภายหลังมีการช่วยเหลือคนเร่ร่อนส่งตัวกลับไปสู่สภาพแวดล้อม หรือครัวครัวที่ไม่ดีเช่นเดิม ก็จะเกิดปัญหาเดิม เขาก็จะตัดสินใจออกมาเร่ร่อนเช่นเดิม จนเป็นปัญหาคนเร่ร่อนที่ไร้บ้านซ้ำซ้อน ฉะนั้นทั้งสภาพแวดล้อมและครอบครัวของคนเร่ร่อนจึงมีผลและเป็นอุปสรรคต่อการช่วยเหลือคุ้มครองคนเร่ร่อนในเขตเทศบาลนครขอนแก่นอีกประการหนึ่ง

อีกทั้งจากการลงพื้นที่ยังพบว่าอีกว่า คนเร่ร่อนในเขตเทศบาลนครขอนแก่นมักมาพักอาศัยอยู่ตามสถานที่สาธารณะและบางพื้นที่มีคนเร่ร่อนมารวมกลุ่มกันดื่มแอลกอฮอล์กับกลุ่มคนเร่ร่อนในละแวกที่มาพักอาศัยอยู่ด้วยกัน จึงทำให้บางคนเป็นโรคพิษสุราเรื้อรัง หรือบางคนก็ดื่มแอลกอฮอล์ ใช้ชีวิตเพื่อดื่มเหล้าเพียงอย่างเดียว จนส่งผลให้สภาพหรือการใช้ชีวิตของคนเร่ร่อนมีปัญหาทางร่างกาย มีร่างกายอ่อนแอ เกิดโรคต่างๆ ทั้งยังมีผลต่อสภาพจิตใจ บางคนมีอาการมึนเมาอยู่ตลอดเวลาสื่อสารไม่รู้เรื่อง ซึ่งทำให้การเข้าไปช่วยเหลือคนกลุ่มนี้มีความยากลำบาก ทั้งการสื่อสาร ทั้งอาการเจ็บป่วยที่เกิดจากการติดสุรา ทำให้สภาพปัญหาของคนเร่ร่อนที่จะต้องเข้าไปช่วยเหลือนั้นรุนแรงขึ้น และจากเหตุนี้สภาพแวดล้อมในการใช้ชีวิตของคนเร่ร่อนนั้นจึงมีผลต่อการเข้าช่วยเหลือคนกลุ่มนี้ ซึ่งหากมีสภาพแวดล้อมที่ไม่ดี มีการรวมกลุ่มกันดื่มเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ หรืออาจจะร้ายแรงจนมีการทะเลาะวิวาท มีการทำร้ายร่างกาย ก็จะทำให้การใช้ชีวิตของคนเร่ร่อนแย่งลงไปอีก การช่วยเหลือก็จะทำได้

ยากลำบากมากยิ่งขึ้น สภาพแวดล้อมดังกล่าวจึงเป็นสิ่งมีผลและเป็นอุปสรรคต่อการแก้ปัญหา หรือช่วยเหลือคุ้มครองคนเร่ร่อน

สรุปและอภิปรายผล

จากผลการวิจัยข้างต้น ผู้วิจัยสรุปได้ว่ามีข้อค้นพบในประเด็นที่เป็นอุปสรรคต่อการการเข้าช่วยเหลือคนเร่ร่อน แบ่งได้ 2 ประการ ได้แก่ 1) ปัญหาและอุปสรรคที่เกิดจากขั้นตอนและกระบวนการช่วยเหลือคุ้มครองคนเร่ร่อน อาทิ การเข้าถึงสิทธิในการรับบริการ หรือความช่วยเหลือทั้งจากบริการสาธารณะและสวัสดิการสังคม การมีข้อจำกัดต่างๆ ในเรื่องของระเบียบข้อบังคับและจำนวนบุคลากรที่เชี่ยวชาญเฉพาะ รวมถึงการช่วยเหลือที่ไม่ตอบสนองความต้องการของคนเร่ร่อน และ 2) สิ่งที่เป็นปัญหาและอุปสรรคที่เป็นปัญหาเกี่ยวกับตัวคนเร่ร่อนเอง ซึ่งได้แก่ การที่ทำงานกับคนเร่ร่อนซึ่งเป็นการทำงานกับกลุ่มคนเฉพาะ ที่มีความหวาดระแวงต่อการช่วยเหลือ และยังมีปัญหาที่ซับซ้อนหลากหลาย ซึ่งทำให้การทำงาน การแก้ปัญหาที่มีความยุ่งยาก และมายาคติ หรือทัศนคติของสังคมต่อคนเร่ร่อน ที่มีผลทำให้คนเร่ร่อนถูกกีดกันทางสังคม อีกทั้งวิถีการดำเนินชีวิตและสภาพแวดล้อมของคนเร่ร่อน ซึ่งปัจจัยทั้งสองนั้นเป็นอุปสรรคอย่างหนึ่งที่มีผลต่อการทำงานกับคนเร่ร่อน ที่เป็นปัญหาสำคัญ ซึ่งส่งผลอย่างมากต่อการช่วยเหลือคุ้มครองคนเร่ร่อน

อุปสรรคและปัญหาในการช่วยเหลือคุ้มครองคนเร่ร่อนที่ผู้วิจัยได้ข้อค้นพบจากการศึกษาครั้งนี้ ในประเด็นปัญหาการเข้าไม่ถึงสิทธิสวัสดิการ

และความช่วยเหลือต่างๆ ของภาครัฐนั้น สอดคล้องกับงานวิจัยที่ผ่านมาของคณิน เชื้อดวงผุย และคณะ (2561) เรื่อง “วิถีชีวิตของคนไร้บ้านในเขตเทศบาลนครขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น” ที่ชี้ให้เห็นถึงปัญหาการเข้าไม่ถึงสิทธิและสวัสดิการด้านต่างๆ ของคนเร่ร่อน ที่มีอุปสรรคเพราะการไม่มีบัตรประชาชน ไม่มีเอกสารแสดงสิทธิ หรือการไม่มีชื่อในทางทะเบียน ทำให้ไม่สามารถรับการช่วยเหลือหรือสวัสดิการต่างๆ ได้ ซึ่งคนเร่ร่อนในฐานะประชาชนคนหนึ่งมีสิทธิที่จะเข้าถึงการบริการสาธารณะเหล่านี้ และมีข้อค้นพบเพิ่มจากงานวิจัยดังกล่าวอีกว่า เรื่องการเข้าถึงความช่วยเหลือที่เป็นอุปสรรคปัญหานี้ ไม่เป็นไปตามหลักแนวคิดการบริการสาธารณะ ที่เป้าหมายสำคัญของบริการสาธารณะคือ ต้องสร้างความพึงพอใจในการบริการให้แก่ประชาชน โดยมีหลักการว่า การบริการสาธารณะจะต้องสามารถตอบสนองความต้องการของประชาชนทุกกลุ่มอย่างเพียงพอ ต่อเนื่อง และมีประสิทธิภาพ ทำให้กลุ่มคนที่ด้อยโอกาสเข้าถึงการบริการได้ด้วยอย่างเสมอภาค (เทพศักดิ์ บุญยรัตพันธุ์, 2536) โดยเฉพาะในการวิจัยในครั้งนี้ การเข้าถึงการบริการสาธารณะ เป็นอีกหนึ่งปัจจัยที่สำคัญต่อการช่วยเหลือคนเร่ร่อน

อีกทั้งการศึกษาในครั้งนี้ได้มีข้อค้นพบใหม่อีกว่า ไม่เพียงแต่การที่คนเร่ร่อนไม่มีเอกสารแสดงสิทธิทางทะเบียนเท่านั้น ที่ทำให้เข้าไม่ถึงสวัสดิการและความช่วยเหลือที่เป็นปัญหา แต่อุปสรรคในกระบวนการช่วยเหลือคุ้มครองและการบริหารจัดการการทำงานของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ก็เป็นสาเหตุที่ทำให้ความช่วยเหลือต่างๆ ไปไม่ถึงคนเร่ร่อนด้วย ทั้งนี้เพราะปัญหาด้านข้อจำกัดเรื่อง

ระเบียบกฎหมายและบุคลากรผู้เชี่ยวชาญที่มีอย่างจำกัด ซึ่งทั้งหมดเป็นอุปสรรคในการช่วยเหลือคุ้มครองคนเร่ร่อน ส่งผลให้ความช่วยเหลือและสิทธิสวัสดิการต่างๆ ไม่สามารถเข้าถึงและช่วยเหลือคุ้มครองคนเร่ร่อนในเขตเทศบาลนครขอนแก่นได้เท่าที่ควร

ในประเด็นการทำงานที่มีข้อจำกัดในการช่วยเหลือคุ้มครองกลุ่มคนเร่ร่อน พบว่ามีขั้นตอนในการดำเนินงานที่มีข้อจำกัดในเรื่องกฎหมายและระเบียบข้อบังคับ ที่ทำให้ไม่สามารถช่วยเหลือกลุ่มคนเร่ร่อนได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะเรื่องของสิทธิความยินยอมตามกฎหมายในการรับความช่วยเหลือ ซึ่งเป็นปัญหาทางกฎหมาย และข้อค้นพบนี้เป็นข้อค้นพบใหม่ที่ต่างไปจากงานวิจัยที่เกี่ยวข้องที่ได้เคยศึกษาถึงปัญหาทางกฎหมายที่คุ้มครองคนเร่ร่อนเรื่อง “ปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับการคุ้มครองคนเร่ร่อน ตามพระราชบัญญัติคุ้มครองคนไร้ที่พึ่ง พ.ศ.2557” ของสุภารัตน์ แก้วกำเหนิด (2559) โดยงานวิจัยดังกล่าวพบว่า มีปัญหาทางกฎหมายในการที่นำมาตราการทางอาญา มาเป็นเงื่อนไขเชิงบังคับให้คนเร่ร่อนจำยอมให้ต้องปฏิบัติตามกฎหมายโดยไม่ได้เกิดจากความสมัครใจของคนเร่ร่อน ซึ่งต่างจากผลการศึกษาในครั้งนี้ที่ในทางปฏิบัติของการเข้าไปช่วยเหลือคุ้มครองคนเร่ร่อนในเขตเทศบาลนครขอนแก่นนั้นจะต้องคำนึงถึงความยินยอมและความสมัครใจของคนเร่ร่อนเสมอ ข้อจำกัดในเรื่องสิทธิและความยินยอมรับการช่วยเหลือจึงเป็นปัญหาทางกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองคนเร่ร่อนอีกประการหนึ่ง และยังเป็น

อุปสรรคที่ส่งผลต่อการแก้ปัญหาคนเร่ร่อนที่สำคัญอีกด้วย

และประเด็นเรื่องข้อจำกัดที่เป็นอุปสรรคในการช่วยเหลือคุ้มครองคนเร่ร่อนนั้น พบว่ายังมีข้อจำกัดด้านบุคลากรที่มีความชำนาญ ถึงแม้จะมีหลายหน่วยงานที่เกี่ยวข้องที่ดูแลปัญหาเกี่ยวกับคนเร่ร่อน แต่เมื่อเทียบกับจำนวนของปัญหาคนเร่ร่อนแล้ว บุคลากรผู้เชี่ยวชาญในแต่ละหน่วยงานก็เป็นข้อจำกัดอย่างหนึ่งในการช่วยเหลือคุ้มครอง ซึ่งจำนวนและรูปแบบของปัญหาที่มากมายหลากหลายนั้น จะต้องใช้เจ้าหน้าที่ผู้เชี่ยวชาญเฉพาะเข้าไปดูแลหรือแก้ปัญหา อาทิ การช่วยเหลือผู้ป่วยจิตเวชเร่ร่อนที่มีอาการทางจิต หรือผู้เร่ร่อนที่เป็นเด็กและเยาวชน เป็นต้น โดยการใช้เจ้าหน้าที่ที่มีความรู้ในการช่วยเหลือคุ้มครองคนเร่ร่อนจะสามารถทำให้การแก้ปัญหามีประสิทธิภาพ ซึ่งมีความสอดคล้องกับผลงานวิจัยของ อุทัยวรรณ สดำนานท์ (2539) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “ปัจจัย ที่เอื้อต่อการฟื้นฟูสมรรถภาพทางอาชีพของบุคคลไร้ที่พึ่งในหน่วยงานด้านสวัสดิการคนไร้ที่พึ่ง กรมประชาสงเคราะห์” ผลการศึกษา พบว่า ปัจจัยที่เอื้อต่อการฟื้นฟูสมรรถภาพของคนไร้ที่พึ่ง ควรจะประกอบด้วย บุคลากรที่มีความรู้ ความสามารถ มีทัศนคติที่ดีต่อกระบวนการฟื้นฟูสมรรถภาพ ทางอาชีพและมีสภาพแวดล้อมในการดำเนินงานที่ดี

อีกทั้งภายใต้ข้อจำกัดด้านบุคลากรยังมีข้อค้นพบอีกว่า การทำงานระหว่างทุกหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐ และองค์กรอื่น ๆ ยังไม่มีการจัดรูปแบบความสัมพันธ์เชิงโครงสร้างของการทำงานระหว่างหน่วยงานที่ชัดเจน โดยแต่ละ

หน่วยงานทำงานภายใต้ข้อจำกัดด้านบุคลากรของแต่ละหน่วยงาน ยังไม่มีการบริหารจัดการทรัพยากรร่วมกันในการช่วยเหลือคุ้มครองคนเร่ร่อนภายใต้ข้อจำกัดดังกล่าว ซึ่งควรจะต้องมีการร่วมมือร่วมใจกันดำเนินภารกิจของสาธารณะบางประการ โดยมีภาครัฐเป็นแกนหลักของเครือข่าย โดยมีเป้าหมายของความร่วมมือก็เพื่อต้องการแก้ไขปัญหาสาธารณะบางประการร่วมกันตามแนวคิดการจัดการปกครองแบบเครือข่าย (Network Governance) ด้วยการจัดรูปแบบความสัมพันธ์เชิงโครงสร้างของการทำงานระหว่างหน่วยงานต่างๆ ตั้งแต่สองหน่วยงานขึ้นไป ซึ่งอาจเป็นหน่วยงานของรัฐ หน่วยงานเอกชนที่แสวงกำไร หน่วยงานพัฒนาเอกชนที่ไม่แสวงหากำไร กลุ่มอาสาสมัครประชาชนหรือองค์กรระหว่างประเทศ เป็นต้น (Goldsmith & Eggers, 2547/2552)

นอกจากนั้น ยังมีข้อค้นพบจากการศึกษาในครั้งนี้ในเรื่องการจัดสวัสดิการ และความช่วยเหลือต่างๆ จากหลายหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ที่ยังไม่สามารถแก้ปัญหาคนเร่ร่อนในเขตเทศบาลนครขอนแก่นได้ ไม่สอดคล้องตามแนวคิดของการจัดสวัสดิการสังคม ที่ต้องให้ประชาชนมีคุณภาพชีวิตที่ดีโดยการตอบสนองความจำเป็นขั้นพื้นฐานตอบสนองความต้องการด้านต่างๆ เป็นความช่วยเหลือที่เอื้อให้ผู้อ่อนแอหรือด้อยโอกาสทางสังคมพึ่งตนเองได้อย่างเหมาะสม (สุภารัตน์ สุดสมบูรณ์, 2557) ดังนั้นสวัสดิการและความช่วยเหลือนั้นจะต้องตอบสนองความต้องการของคนเร่ร่อนได้ เพราะการช่วยเหลือคุ้มครองคนเร่ร่อนที่ผ่านมา นั้นไม่สามารถตอบสนองความต้องการของคนเร่ร่อนได้

เช่น การฝึกอาชีพ การพาคนเร่ร่อนกลับสู่ครอบครัว หรือความช่วยเหลืออื่น ๆ ซึ่งความช่วยเหลือเหล่านี้ไม่สามารถแก้ปัญหาคนเร่ร่อนได้ เพราะไม่ตรงตามความต้องการที่คนเร่ร่อนต้องการอย่างแท้จริง ประกอบกับอุปสรรคเรื่องของการทำงานกับคนเร่ร่อนที่เป็นกลุ่มคนเฉพาะ ที่มีทั้งปัญหาและความต้องการความช่วยเหลือที่มากน้อยหลากหลายแตกต่างกันไป ทำให้การช่วยเหลือคุ้มครองจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ไม่สามารถตอบสนองความต้องการขั้นพื้นฐานของคนเร่ร่อนได้เพียงพอและตรงจุดได้

ในประเด็นสุดท้าย งานวิจัยนี้ยังพบสิ่งที่เป็นอุปสรรคในการช่วยเหลือคุ้มครองคนเร่ร่อนในเรื่องของทัศนคติของสังคมต่อคนเร่ร่อน และทัศนคติของคนเร่ร่อนต่อการช่วยเหลือ ความหวาดระแวง รวมถึงสภาพแวดล้อม ซึ่งยังไม่มีผู้ใดหรืองานวิจัยใดศึกษาถึงประเด็นนี้ว่า เป็นปัจจัยสำคัญอย่างหนึ่งที่มีผลต่อการเข้าช่วยเหลือคุ้มครองคนเร่ร่อน ซึ่งชี้ให้เห็นว่าไม่เพียงแต่ปัจจัยต่างๆ ในกระบวนการช่วยเหลือของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเท่านั้น ที่เป็นอุปสรรคต่อการช่วยเหลือคุ้มครอง แต่ตัวของผู้เร่ร่อนเองที่มีทัศนคติต่อการช่วยเหลือ ทั้งปฏิเสธ ไม่ยอมรับ หรือหวาดระแวงต่อการช่วยเหลือ และมายาคติจากคนในสังคม ที่ทำให้คนเร่ร่อนถูกตีตราและกีดกันจากความช่วยเหลือ รวมถึงสภาพแวดล้อมรอบตัวของคนเร่ร่อนก็เป็นอุปสรรคอย่างหนึ่งที่ทำให้ปัญหาคนเร่ร่อนในปัจจุบันนั้นยังไม่สามารถแก้ไขได้ ซึ่งผลจากงานวิจัยในครั้งนี้สะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญของปัญหาคนเร่ร่อน และกระบวนการช่วยเหลือคุ้มครอง ว่ายังมีช่องว่าง และมีอุปสรรค

อย่างไรบ้าง เพื่อที่จะได้นำไปปรับปรุงแก้ไขให้มีประสิทธิภาพและดียิ่งขึ้นต่อไป

ข้อเสนอแนะในเชิงนโยบาย

ข้อค้นพบจากงานวิจัยนี้ นำไปสู่ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้ดังนี้

1. การเข้าถึงถึงคนเร่ร่อนเป็นสิ่งที่ควรจะเป็นอันดับแรกในการช่วยเหลือคุ้มครอง การเพิ่มการลงพื้นที่ การจัดทำหน่วยความช่วยเหลือเคลื่อนที่ การจัดตั้งที่ติดต่อประสานงานย่อย ให้ง่ายต่อการให้ความช่วยเหลือ เพื่อแก้ปัญหาที่คนเร่ร่อนเข้าไม่ถึงสิทธิ โดยเปลี่ยนเป็นการนำสิทธิและความช่วยเหลือเข้าไปหาคนเร่ร่อนเอง อีกทั้งสร้างเครือข่ายการทำงานระหว่างหน่วยงานทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการช่วยเหลือคุ้มครอง พัฒนาเครือข่ายการทำงานภายใต้ข้อจำกัดต่างๆ ของแต่ละหน่วยงาน อาจจะมีการสร้างภาคีหรือองค์กรที่คอยดูแล หรือกำหนดแนวทางการปฏิบัติงานให้ไปในทิศทางเดียวกัน หรือจัดรูปแบบความสัมพันธ์เชิงโครงสร้างของการทำงานระหว่างหน่วยงาน มีการขอความร่วมมือ ประสานงานและการแชร์ข้อมูลระหว่างหน่วยงาน ซึ่งในยุคปัจจุบันที่สามารถเชื่อมโยงข้อมูลถึงกันได้ตลอดเวลา อาจจะทำให้ความช่วยเหลือคนเร่ร่อนในขั้นต่อไปได้ง่าย เพื่อการทำงานที่มีประสิทธิภาพสูงสุดที่จะพัฒนาระบบการจัดสวัสดิการหรือการช่วยเหลือนั้นสามารถเข้าถึงคนเร่ร่อนได้อย่างเพียงพอ ต่อเนื่อง และมีประสิทธิภาพ

2. สำรวจความต้องการของคนเร่ร่อนทุกคนทุกกลุ่มอย่างทั่วถึง โดยทำเป็นโครงการหรือเพิ่มภารกิจของหน่วยงานอย่างชัดเจน ให้มีการสำรวจ

ความต้องการ ความเป็นอยู่ หรือความคิดเห็นของคนเร่ร่อนในพื้นที่เป็นระยะ อาจจะเป็นในรูปแบบของการทำวิจัย การทำแบบสำรวจ เพื่อทำสถิติรวบรวมข้อมูล และประเมินผล เพื่อการจัดสวัสดิการสังคมตามความต้องการของคนเร่ร่อน ให้สามารถตอบสนองความต้องการของคนเร่ร่อน ทำให้คนเร่ร่อนทุกคนสามารถได้รับและเข้าถึงสวัสดิการความช่วยเหลือที่ต้องการอย่างแท้จริง

3. การสร้างภาพลักษณ์ และสื่อสารกับสาธารณะในการเปลี่ยนแปลงความคิด เพื่อสร้างทัศนคติในเชิงบวกให้คนกลุ่มนี้และเปลี่ยนจากการกีดกันเป็นการช่วยเหลือ เพื่อให้สังคมเข้าใจคนเร่ร่อน และในทางกลับกันเพื่อให้คนเร่ร่อนเข้าใจสังคมมากขึ้น ลดความหวาดระแวงและพร้อมรับความช่วยเหลือ ด้วยการสร้างนโยบายให้มีการจัดกิจกรรมที่เปิดโอกาสให้คนเร่ร่อนเข้ามีส่วนร่วมในการทำประโยชน์เพื่อสาธารณะ หรือการให้คนเร่ร่อนที่ได้รับการช่วยเหลือที่มีประสบการณ์มาเป็นส่วนหนึ่งในการร่วมกันช่วยเหลือคนเร่ร่อนคนอื่น ๆ ที่รอการช่วยเหลือ เพื่อให้เข้าใจ เข้าถึงและลดความหวาดระแวงต่อการช่วยเหลือของคนเร่ร่อน รวมถึงให้ประชาชนทั่วไปได้เรียนรู้และมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาคนเร่ร่อนด้วย และที่สำคัญ ควรเพิ่มการประชาสัมพันธ์หรือนำเสนอผ่านสื่อในรูปแบบที่เข้าใจง่าย โดยอาจจะอาศัยช่องทางของสื่อต่างๆ โดยเฉพาะโซเชียลมีเดีย ให้คนทั่วไปได้เข้าใจและเห็นมุมที่ดีของคนกลุ่มนี้ เพื่อลดทัศนคติเชิงลบให้คนเร่ร่อนไม่ใช่ปัญหาของสังคม แต่เป็นผู้ที่ต้องการความช่วยเหลือ เพื่อลดความรุนแรงของปัญหา การเข้าช่วยเหลือคนกลุ่มนี้

ก็จะมีประสิทธิภาพและง่ายมากขึ้น อีกทั้งเพื่อลด
ช่องว่างของความเหลื่อมล้ำทางสังคมของคนเร่ร่อน
ที่เป็นปัญหาที่สำคัญของสังคมไทยในปัจจุบัน

บรรณานุกรม

- คณิน เชื้อดวงผุย, อนุวัฒน์ พลทิพย์, วิบูลย์ วัฒนนามกุล, สุกัญญ์ ประเสริฐสุข. (2561, พฤษภาคม – สิงหาคม). วิถีชีวิตของคนไร้บ้านในเขตเทศบาลนครขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น. *วารสารวิชาการ Veridian E-Journal มหาวิทยาลัยศิลปากร*, 11(2), 1314-1362.
- เทพศักดิ์ บุญรัตพันธ์. (2536). ปัจจัยที่ส่งผลต่อการสร้างประสิทธิผลของการนำนโยบายการให้บริการแก่ประชาชนไปปฏิบัติ: กรณีศึกษาสำนักงานเขตของกรุงเทพมหานคร. (วิทยานิพนธ์ปริญญาดุษฎีบัณฑิต). กรุงเทพฯ : สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- ไทยรัฐออนไลน์. (2561). ยอดปี 60 คนเร่ร่อน-ไร้ที่พึ่ง ขยับเพิ่ม เหตุเศรษฐกิจครัวเรือนย่ำแย่. สืบค้นเมื่อ 5 พฤศจิกายน 2561, จาก <https://www.thairath.co.th/content/1218810>
- บุญเลิศ วิเศษปรีชา. (2552). *โลกของคนไร้บ้าน*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: ภาพพิมพ์.
- พระราชบัญญัติการคุ้มครองคนไร้ที่พึ่ง พ.ศ.2557. สืบค้นเมื่อ 10 ตุลาคม 2561, จาก http://library2.parliament.go.th/giventake/content_nla2557/law83-231257-1.pdf
- รณภูมิ สามัคคีคารมย์. (2560, กรกฎาคม – ธันวาคม). นิยาม และมายาคติกับความเป็นจริงของคนไร้บ้าน ผ่านการสำรวจในพื้นที่กรุงเทพมหานคร. *วารสารวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์*, 40(2), 155-188.
- สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการจัดสวัสดิการแห่งชาติ. (2550). พระราชบัญญัติส่งเสริมการจัดสวัสดิการสังคม พ.ศ. 2546 (แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติส่งเสริมการจัดสวัสดิการสังคม(ฉบับที่ 2) พ.ศ.2550). กรุงเทพฯ: ห้างหุ้นส่วนจำกัด เทพเพ็ญวานิชย์.
- สุดารัตน์ แก้วกำเหนิด. (2557). ปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับการคุ้มครองคนเร่ร่อน ตามพระราชบัญญัติคุ้มครองคนไร้ที่พึ่ง พ.ศ.2557. (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต). กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีปทุม.
- สุดารัตน์ สุดสมบูรณ์. (2557, มกราคม – มิถุนายน). สวัสดิการสังคมของผู้สูงอายุไทย. *วารสารเทคโนโลยีภาคใต้*, 7(1), 73-82.
- เหมพรพรช บุญย้อยหยัด และเพิ่มศักดิ์ มกราภิรมย์. (2555, ฉบับพิเศษ). สิทธิมนุษยชนกับกระบวนการต่อสู้ของคนไร้บ้านในเขตพระนคร. *วารสารปาริชาติ มหาวิทยาลัยทักษิณ*, 25(3), 1-10.

อัจฉราพร ปะที. (2559). ความรู้ ความเข้าใจ และความคิดเห็นของประชาชนในชุมชนต่อการคุ้มครองคนไร้ที่พึ่ง : กรณีศึกษาประชาชนในตำบลผาลังห์ อำเภอเมือง จังหวัดน่าน. (สารนิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต).

กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

อุทัยวรรณ สถานานนท์. (2539). ปัจจัยที่เอื้อต่อการฟื้นฟูสมรรถภาพทางอาชีพของบุคคลไร้ที่พึ่ง ในหน่วยงานด้านสวัสดิการคนไร้ที่พึ่ง กรมประชาสงเคราะห์. (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต). กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

Stephen Goldsmith & William D. Eggers. (2552). *Governing by Network* (จักร ดิงศรัทีย และกฤษฎา ปรามิทยธนา ผู้แปล). กรุงเทพฯ: บริษัท เอ็กสเปอร์เน็ท จำกัด.